

Godó Irén

A roma és nem roma óvodás korú gyermekek beszédfejlődésének összehasonlító vizsgálata

1. 1. A kutatás célja

Az óvodáskor a személyiségfejlődés szempontjából is aktív időszak. Ez a kor a beszédfejlődés aspektusából is szenzitívnek tekinthető életszakasz. Az óvodának kiemelkedő szerepe van a beszédfejlődésben, ugyanis a feladatai közé tartozik az anyanyelvi-, értelmi nevelés és fejlesztés megvalósítása is. A kommunikáció elengedhetetlen a kapcsolatletteremtés és az önkifejezés szempontjából is. A kommunikáció alapvető emberi szükséglet. Az óvoda a kortárs kapcsolatok elsődleges színtere is. Ott nemcsak az óvodai dolgozókkal kerül kapcsolatba a gyermek, hanem a hozzá hasonló korú gyermekekkel is. Sok óvodában roma és nem romagyermeket nevelnek együtt. Milyen a roma és nem roma gyermek kommunikációja? Kutatásomban a roma és nem roma óvodás korú gyermekek beszédét szeretném vizsgálni. Kíváncsi vagyok arra, hogy a gyermekek beszédfejlődésében mutatkoznak-e eltérések. A roma gyermekek beszédfejlődését befolyásolják a szokásaik, hagyományaik is, éppen ezért azokat is kutatni kell. A hagyományőrző cigány közösségek igen érdekes és sokszínű szokásokat ápolnak. Azok a gyermekek és szülők, akik ezekkel nincsenek tisztában, a cigány gyermekek kommunikációs jelzéseit nem biztos, hogy képesek megfelelően értelmezni. Fontosnak tartom, hogy a cigányok és nem cigányok beszédfejlődéséről szó essen. Úgy gondolom, hogy ez serkentheti a cigányok és nem cigányok közötti megértést, párbeszédet indíthat el a romák és nem romák között.

Magyarországon a legnagyobb kisebbség a cigányság¹, és mivel a romák és a nem romák együtt élnek jó, ha a többségi társadalom megismeri, megérti és elfogadja őket, s egy jó viszony alakul ki a romák és nem romák között a minél harmonikusabb együttélés érdekében. Sajnos a cigányok ki vannak szolgáltatva a diszkriminációnak. A társadalmi beilleszkedésüket megnehezíti az etnikai hovatartozásuk². A gyermekeknek és a felnőtteknek is egyaránt fontosak a társas érintkezések. A kommunikáció révén a környezetüket és egymást is jobban megérthetik. A gyermekek a kezdeti szakaszban megjegyzik a tárgyak nevét, igéket sajátítanak el, szókincsük gazdagodik, és megtanulják anyanyelvüket. Az anyanyelv elsajátítása elengedhetetlen a boldoguláshoz. A társadalmi integráció egyik lépcsőfoka a helyes kommunikáció. A gyermeki viselkedés jelentésének megértéséhez fontos, hogy a gyermekekre odafigyeljünk, kommunikációjukat minél jobban megértsük. Ha a gyermeknek logopédusra van szüksége, akkor az óvoda igyek-

Szakkollégiumi hallgatói írás

- 1 http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_19_2011.pdf (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)
- 2 Babusik Ferenc (2002, szerk.): A romák esélyei Magyarországon. Kávé Kiadó, Delphoi Consulting

szik szakembert biztosítani számára. A család az elsődleges szocializációs közeg, ám emellett az óvoda is segíti a gyermek beszédfejlődését. Kutatásomban a családdal is foglalkoztam, hogy megtudjam, miképpen támogatja a gyermek beszédfejlődését. Ehhez egy átfogóbb kutatást próbáltam elvégezni, melyben vizsgáltam a relációs szavak ismeretét, az összefüggő beszédet, s a szókincs gazdagságát és változatosságát, stb.

1.2. Hipotézisek

Hipotézis 1. Feltételezem, hogy a cigányok és nem cigányok beszédfejlődése eltérő úton halad. Ennek a hipotézisnek a kiindulópontját képezi az, hogy sok cigány család hátrányos helyzetben él, s ennek köszönhetően a szülőknek a körülményeikből adódó nehézségek miatt (pl.: anyagi gondok, nem megfelelő lakáskörülmények, stb.) nehéz a dolguk a gyermeknevelés kapcsán. Ezalatt azt értem, ha pl.: egy család létfenntartási gondokkal küzd, a létfenntartásért való küzdelem és stressz rossz hatással lehet a család életére, problémát jelenthet a gyermeknevelés során, negatívan befolyásolhatja annak szocializációját.

Hipotézis 2. Feltételezem, hogy a szülők iskolai végzettsége jelentős mértékben befolyásolja a gyermek személyiségfejlődését. Ezt azért gondolom így, mert a személyiségfejlődés korai szakaszában a szülők gyermekekre gyakorolt hatása igen jelentős. Habár Józsa Krisztián Az iskola és a család hatása a tanulási motiváció című írásában arról számol be, hogy „a kutatások az iskolai eredmények és az intelligencia között rendszerint mindössze közepes erősségű összefüggést mutattak ki”³, véleményem szerint a személyiségfejlődés korai szakaszában az óvodás korú gyermekeknél ennél jóval meghatározóbb a szülők iskolai végzettsége.

Hipotézis 3. Feltevésem szerint az óvodás korú gyermekek beszédfejlődését meghatározó tényezők közül a család befolyásoló tényező.

1.3. Minta

A vizsgálat helyszínéül városok és falvak egyaránt szolgáltak. Helyszínek: Tiszanána, Kömlő, Debrecen, Sarud és Tura. Összesen 76 gyermeket és az ő szüleiket sikerült bevonni a kutatásba. Faluról 37, városról 39 fő vett részt a kutatásban. Törekedtem egyenlő arányban kiválasztani a mintát faluról, illetve városról. A városokban általában fejlettebb az infrastruktúra, több lehetőség van arra, hogy az emberek munkát találjanak, s a városokban az oktatásba való bekapcsolódásra is nagyobb az esély, hiszen a nagyobb városokban való egyetemre elképzelhető, hogy sokan éppen azért nem jutnak el, mert nem mobilisak, nincs lehetőségük arra, hogy akár több száz km-t utazzanak. Egy 1996-os budapesti tanulmány a fejlettebb városokat az intelligens jelzővel illeti⁴. A romák

3 http://real.mtak.hu/61314/1/EPA00011_iskolakultura_2000_o8_o69-o82.pdf (utolsó letöltés: 2018. 02. 25.)

4 <http://mek.oszk.hu/01300/01300/html/> (utolsó letöltés ideje: 2018. 02. 25.)

több, mint 60 %-a községekben, apró falvakban él⁵. Az Európai Unión belül a magyar foglalkoztatási ráta az egyik legalacsonyabb. A KSH adatai alapján megtudtam, hogy az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők foglalkoztatási aránya csökkent, 2001-ben még minden 6. ember tartozott ide, később, 2011-ben már minden 10. ember⁶. Ezt azért nem mindegy, hogy milyen a szülők iskolai végzettsége, mennyire tudnak integrálódni a munkaerő-piacra, mivel ha az sikertelen, úgy veszélybe kerül a család létfenntartása, ha a szülő nem képes a gyermek alapvető szükségleteinek a kielégítésére. Ez a hiány pedig számos problémát vonhat maga után. Többek között számolni kell azzal is, hogy a gyermek beszédfejlődése mennyire halad megfelelő ütemben, ha a szülő nem képes gyermekének a beszédét olvasással fejleszteni, s azzal is, hogy a munkanélküliség hiánya miatti stressz milyen mértékben befolyásolja a gyermek személyiségfejlődését. A különböző irányzatok közül a szociáldeterminista irányzatot valló John Locke azt mondja hogy a személyiségfejlődést az embert érő környezeti hatások, s a tanultak határozzák meg⁷. A nem megfelelő személyiségfejlődés a gyermek beszédfejlődésére is hatással van (pl.: ha egy közösségben egy szorongó, zárkózott nem szeretne a társaival kommunikálni).

1. 4. Módszer

A kutatás két fő részből állt. Egyrészt a Marosits Istvánné 1991-es Dyslexia Prevenciók Vizsgálata (DPT) egy részét felhasználva vizsgáltam, hogy mennyire fejlett a gyermekek szókinccse, miképpen használják a relációs szavakat, illetve az összefüggő beszéd terén mennyire teljesítenek jól. Ezen felül még szavak mondására is sor került a gyermekeknek, melyeket visszaismételték azért, hogy kiejtésükről is képet kapjak. A szülők között papír alapú kérdőívek kiosztására is sor került félig strukturált kérdésekkel annak felmérése érdekében, hogy milyen szociális háttérrel rendelkeznek, romának vallják-e magukat avagy sem, és az iskolai végzettség és az olvasási szokások felől is érdeklődtem, stb. Ez azért volt fontos, mert a gyermekek beszédfejlődésénél számtalan dolgot figyelembe kell venni, ilyen például a szülők kvalifikáltsága, mert nem mindegy, hogy tudnak-e olvasni vagy sem, az anyagi körülmények, mert az sem mindegy, hogy tudnak-e könyvet vásárolni vagy sem, stb. Mivel a család az elsődleges szocializációs közege a gyermekeknek, így a család helyzetét tartottam fontosnak vizsgálni a kutatás során.

Sok családban nincs internet hozzáférési lehetőség, éppen ezért volt indokolt a papír alapú kérdőív. Figyelembe vettem azt is, hogy azok a szülők, akik nem tudnak olvasni, tőlem vagy ismerőseiktől segítséget kapjanak a kérdéseket tartalmazó dokumentum értelmezéséhez, kitöltéséhez. A kérdőívek és a beszédet mérő vizsgálat során kapott eredményeket az PASW Statistics 18 program segítségével értékeltem ki.

5 Nahalka István és Torgyik Judit (2004, szerk.): *Megközelítések Roma Gyermek nevelésének egyes kérdései*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest

6 <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/jidoszaki/mo/mo2011.pdf> (utolsó letöltés ideje: 2018. 02. 25.)

7 Zrinszky László: *Nevelélmélet* (2002), Pedagógus Könyvek, Műszaki Könyvkiadó, Budapest

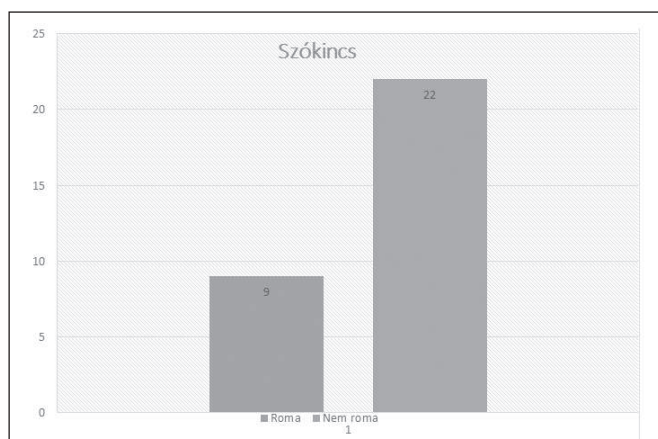
2.1. Eredmények

2.1.1. A szókincsvizsgálat eredménye

Az 4. táblázatban kiderül, mennyi volt a gyermekek szókincsvizsgálata során az adott válasz, s ezzel párhuzamosan mennyi volt az, amit eltaláltak. A vizsgálat során különböző képeket mutattam a gyermekeknek, nekik pedig meg kellett nevezni, hogy mit látnak a képeken (csiga, borsó, stb.). A kapott eredmények azt mutatják, hogy igyekeztek nagyon sok esetben mondani valamit. Az eredmények azt igazolták, hogy a romák közül 34 fő, míg a nem romák közül 40 fő volt, aki a maximális 15 válaszból legalább 10 alkalommal reagált valamit. Ehhez képest a romák közül 9 fő, a nem romák közül 22 fő mondta ténylegesen azt, ami a képen szerepelt.

1. táblázat. A gyermekek szókincisének eredményei. Forrás: Godó Irén, 2016

	Adott válasz	Jó válasz	Összesen
Roma	34 fő	9 fő	36 fő
Nem roma	40 fő	22 fő	40 fő

1. ábra. Az etnikum és a gyermekek szókinccsének a vizsgálata. Forrás: Godó Irén, 2016

A kapott eredmény azt bizonyítja, hogy a gyermekek találékonyak, és ha valamit nem tudnak, nem torpannak meg, akkor is mondanak olyan szót, amely szerintük hasonlít az általuk gondolt szóra. Mint láthatjuk, a nem roma gyermekek mindegyike, míg a roma gyermekek közül a 36 főből 34 fő mondott valamit. Míg a nem roma gyermekek próbáltak szinonimákat alkalmazni, addig a roma gyermekek ezzel nehezebben boldogultak, és sok esetben meg sem próbáltak az adott szó helyett egy másik szót használni. Nem sikerült a számukra ismeretlen szavakat legalább egy jelentésmezőbe tartozó szavakkal pótolni. Ennek oka nemcsak a cigányok szóképzésében keresendő, hanem abban is, hogy a cigány nyelvet beszélő szülők nyelvhasználatuk során - mivel a cigány

nyelv szókincse más nyelvekhez képest kevésnek mondható - főként azokat a szavakat alkalmazták, amelyek a mindennapi életben szükségesek. Azt is számításba kell venni, hogy a romák szokásai milyenek, mennyire elfogadó velük szemben a társadalom, az óvodapedagógus, a gyermekcsoport, milyen a gyermek személyisége, milyen szerepet tölt be a gyermekcsoport életében, ugyanis lehetséges, hogy a azok a gyermekek, akik nem mondtak semmit, nem azért nem mondtak, mert nem ismerték fel, hogy mit látnak a képen, hanem más okból kifolyólag, pl.: azért nem, mert nehezen nyílnak meg ismeretlen emberek előtt. „Ami a cigányt illeti, az még nem rendelkezik irodalmi változattal. Létezik ugyan több Újszövetség-fordítás, számos verseskötet, több folyóirat-kísérlet cigány nyelvű rovattal és hasonlók - mindig a szerző nyelvjárásában (Matras 1999)”⁸ Tapasztalható, hogy a kulturális különbségekkel szemben nem mindenhol toleránsak, pl.: ha valaki színesebb szoknyát vesz fel, amelyet csodaszép virágminták díszítenek, mintegy pejoratív jelentéstartalmat közvetítve azt mondják rá, hogy „milyen cigányos az öltözködése”. Az 1971-es London mellett megtartott I. Cigány Világtalálkozón határoztak a roma önmegjelölésről, azért, hogy a cigány szó pejoratív jelzésétől megfosszák a romákat.⁹

A szókincsvizsgálat során jobban teljesítettek a nem romák. Ennek oka az lehet, hogy a roma szülők kevesebbet olvasnak a gyermekeiknek, ami pedig amiatt lehet, hogy többségük alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik. A roma szülők 72%-a válaszolta, hogy szokott olvasni a gyermekének, míg a nem roma szülőknél ez az adat 80% volt. Figyelembe kell vennünk a demográfiai adatokat. A cigány szülők alacsony iskolai végzettség miatt nem kapnak munkát, és így nem tudnak könyveket vásárolni. A cigányok szocializációját az is befolyásolhatja, hogy a társadalomban elfogadott a Basil Bernstein által kidolgozott nyelvi kódznak hívott kommunikációt nem használják, nem értik, ezért ez számos konfliktust eredményezhet az integráció során¹⁰. Emellett a hátrányos helyzettel is összefüggést mutathat a szókincs, ugyanis ha egy háztartásban nincs elég eszköz, akkor lehet, azokat a szavakat kevésbé ismerik és alkalmazzák a szegényebb családban lévő gyermekek, mint jobb sorban élő társaik. „Nyelvünkben 250–300 szó tartozik a relációszókincsbe. A térre, időre, hasonlóságra, mennyiségre igekötők és toldalékok is utalnak. A relációs szavak biztonságos alkalmazása nélkül a nyelv használhatatlan (Nagy 2002).”¹¹

Beszédzavar

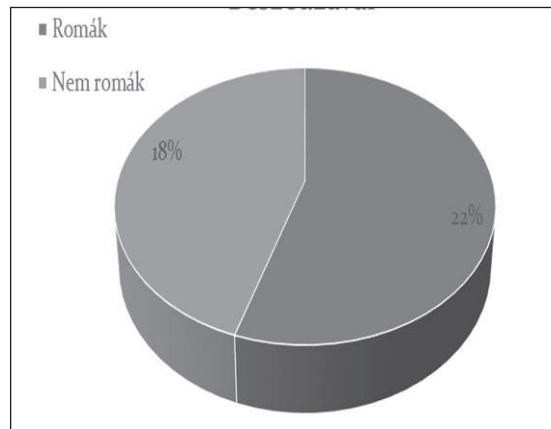
Vizsgáltam, hogy a beszédzavarok (pl.: hadarás, dadogás, mutizmus, stb.) számának eloszlása romák és nem romák körében milyen. Kiderült, hogy a nem romák 18%-a, míg a romák 22%-a rendelkezik beszédzavarral. Közel hasonló eredmény született.

8 http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/tanulmanyok_a_ciganysag_helyzetpages/019_a_cigany_es_a_beasnyelv_magyarorszagon.htm (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)

9 Szabóné Kármán Judit (2016): A magyarországi cigányság I. Semmelweis Kiadó, Budapest

10 Réger Zita (1990): Utak a nyelvhez Bp. Akadémiai Kiadó, Budapest

11 http://folyoiratok.ofi.hu/sites/default/files/article_attachments/upsz_2010_8-9_10.pdf (utolsó letöltés: 2018. 03. 05.)

2. ábra. A romák és nem romák közötti beszédzavarral rendelkező gyermekek aránya. Forrás: Godó Irén, 2016

A szülők által kitöltött kérdőívből megtudtam, hogy mennyi gyermek jár logopédushoz. A roma szülők gyermekeinek 14%-a, míg a nem roma szülők gyermekeinek 15%-a jár logopédushoz. A szakembert igénylő beszédzavarral rendelkező gyermekek közül a kutatásban résztvevő romák többségben vannak, mégis alacsonyabb százalékban járnak logopédushoz, mint a nem romák. Vajon abban az esetben, ha a romák közül többen járnának logopédushoz, vajon a beszédzavarral rendelkező gyermekek száma is csökkenne-e?

A hallászavar felmérése

2. táblázat. Roma és nem roma gyermekek hallászavara. Forrás: Godó Irén, 2016

	Hallászavar		
	Igen	Nem	Összesen
Roma	0	36	36
Nem roma	1	39	40

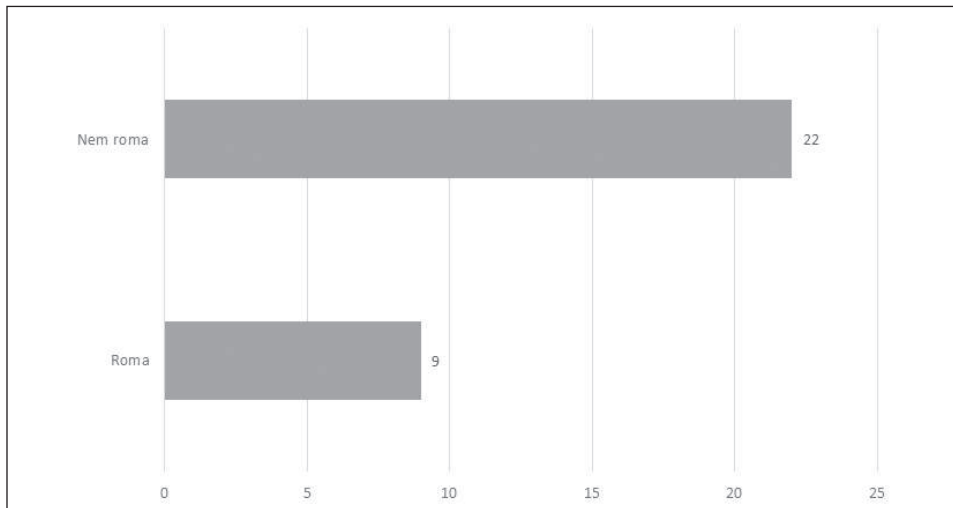
A nem romák körében csupán egy személy volt, akinek hallászavara volt. A roma gyermekek kiejtésbeli teljesítménye nem áll összefüggésben azzal, hogy rosszabb lenne a hallásuk, mint nem roma társaiknak. Azonban azt tudjuk, hogy a nem romák körében jellemzően kevés szülő fejleszti a gyermeke beszédét olvasással, ami arra enged következtetni, hogy abban az esetben, ha a gyermek kevesebb szót hall vissza, a kiejtése sem fejlődik megfelelően. Mint tudjuk, a gyermekeknél ebben a korban kiejtési zavarokkal találkozhatunk, ami logopédus segítségével orvosolható. A romák között kiderült, hogy nem sokkal, de valamivel kevesebben járnak logopédushoz, mint a nem romáknál. A romák 18%-a, míg a nem romák 22%-a jár logopédushoz.

15-16 gyermekek észrevettem, hogy pöszén beszél. Jellemzően szigmatizmussal találkoztam. A suttogó és sziszegő hangok nem megfelelő képzése gyakran bizonyult az 5-6-7 éves korosztálynál. Éppen ezért is sokukkal foglalkozik logopédus. Sajnos volt olyan intézmény is, amelynél az általam látogatott időpontban, 2016 októberében még

nem volt logopédus a 2016/2017-es nevelési év megkezdése óta. A hátrányos helyzetű településen anyagi gondokkal indokolták ezt a hiányt. Annak a gyermeknek, aki ilyen helyen él, még nehezebb lehet, hiszen nem elég az, hogy lehetőségekben kevésbé bővelkedő településen él, ahol sokan mélyszegénységben vannak, de megfelelő szakember híján rosszabbak az esélyei, mint azoknak a gyermekeknek, akikkel időben foglalkoznak.

Eredmények a szavak utánmondásának vizsgálata során

A szavak utánmondásában többnyire a 6-ból legalább 3 jó választ adtak a romák. A gyermekek kiejtését illetően a nem romák jobban teljesítettek, ennél tőlük jellemzően több helyes megoldás hangzott el.

3. ábra. A roma és nem roma gyermekek teljesítménye a szavak utánmondásának vizsgálata során.
Forrás: Godó Irén

A szavak utánmondásánál figyelembe kell venni azt a problémát, amelyet korábban említettem, miszerint az óvodai nevelési év megkezdése óta azok a gyermekek, akiknél indokolt, hogy logopédus foglalkozzon velük, megkapják-e a megfelelő segítséget, avagy sem, illetve az sem mindegy, hogy ha mégis megkapják, mikor kapják meg. Célszerű lenne ugyanis, ha időben elkezdni foglalkozni a szakember a logopédiai segítségre szoruló gyermekkel. Egy hátrányos helyzetű településről valószínűleg éppen a rossz helyzet miatt a szülőknek nincs lehetőségük sem arra, hogy más településre vigyék gyermekeiket, sem arra, hogy saját maguk finanszírozzák meg a logopédust a gyermekeik számára. Általában a kisebb településeken az is gondot szokott jelenteni, hogy van-e egyáltalán szakember a környéken.

A család a szakember, és a gyermek beszédértése mellett több dolgot is érdemes számításba venni. Többek között azt is, hogy van-e valamilyen hallászavara a gyermeknek. Az eredményt látva tehát megnéztem, a gyengébben teljesítő gyermekek és a hallászavar között kimutatható-e bármilyen összefüggés. Mivel egy cigány gyermeknek sem volt hallászavara, így ezt nem tudtam egyértelműen lemérni a szavak

utánmondásánál kapott eredmény során. A nem romák közül egy gyermeknek volt hallászavara.

Összefüggő szavak használata

Az összefüggő szavak használatát illetően 5 roma és 17 nem roma fogalmazott kerek mondatokban a kutatás során. Én egy képet mutattam a gyermekeknek, amelyről szabadon beszélhettek. Megfigyeltem azt, hogy akiknél jól működött a képzelettársítás, ők folyékonyabban meséltek. Az asszociációt az előzetes élmények és tapasztalatok elősegítik, ám a hátrányos helyzetben lévő családoknál, ahol kevés lehetőség adódik kirándulásra, élménygyűjtésre, ott a képolvasást nem segítik elő a korábbi megtapasztalások.

3. táblázat. Roma és nem roma gyermekek összefüggő beszédének vizsgálata. Forrás: Godó Irén, 2016

		Összefüggő szavak használata				
		Nincs válasz	Felsorolás	Szószerkezet	Mondat	Összesen
Roma-e	Igen	1	21	9	5	36
	Nem	1	12	10	17	40
Összesen		2	33	19	22	76

Láthatjuk, hogy a romák ezen a téren a Dyslexia Prevenciók Vizsgálata (DPT) vizsgálat során kevésbé teljesítettek jól, mint a nem romák. Ez talán annak is köszönhető, hogy sok családban a gyermek nyelvi hátránnyal indul neki az óvodának és az iskolának, ami az eltérő családi szocializációra vezethető vissza. Az alulképzett szülők közül nem mindenki olvas rendszeresen meséket a gyermekének, melynek a szókincs-bővítésében igen jelentős szerepe van. A szülők szókincse nagy hatással van a gyermekek szókincsére. A magasabb végzettséggel rendelkezők többnyire választékosabban kommunikálnak, mert az oktatás során az új ismeret bevezetéséhez elengedhetetlenek új szavak, szak kifejezések elsajátítása, amelyek később már a szókincs részévé válnak.

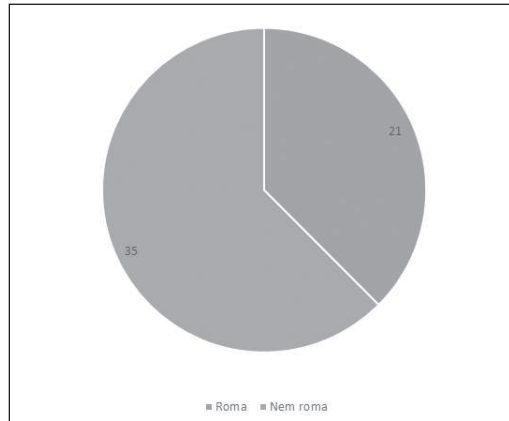
A kommunikációban a toldalékolt szavak mellett fontosak a mondatok, ugyanis a mondat igényes felépítésében a bővítmények mennyisége, minősége is jelentős szerepet játszik, s ezeknek a gazdag használata megkönnyíti – a gesztusok, mimika mellett – a megértés folyamatát¹². Ez nem mindig jelenti azt, hogy minél többet beszélünk, annál sikeresebb a kommunikáció, ugyanis ha csak ragozott főneveket mondunk ige nélkül, vagy ugyanazt ismétljük, és kevés szinonimát használunk, az nem teszi termékenyebbé, legfeljebb csak hangsúlyosabbá mondanivalónk lényegét¹³. A kommunikációs szándék és cél sem elhanyagolható. Grice együttműködési elve szerint a kommunikáció során elismerjük, hogy egy számunkra hasznos interakcióban veszünk részt, amely tulajdonképpen a kölcsönös megértés. A kommunikáció szerinte már a másik megértésével egyidejűleg hasznos, s ennek további haszna lehet az, ha pl.: két ember egymást megértve megállapodik valamiben a kommunikáció során, mely mindkettejük

12 Lengyel Zsolt (1997): Bevezetés a pszicholingvisztikába. Veszprémi Egyetem, Veszprém

13 Lengyel Zsolt (1997): Bevezetés a pszicholingvisztikába. Veszprémi Egyetem, Veszprém

számára később valamilyen úton-módon előnyössé válik (pl.: ha egy jogász a jogi területen tájékozatlan ügyfelének nem szakszavakkal magyarázza el a mondanivalóját, hanem úgy, hogy ő is megértse)¹⁴.

Relációs szavak használata

4. ábra. Roma és nem roma gyermekek relációs szavainak használata. Forrás: Godó Irén, 2016

Az 4. ábra. Azt mutatja, hogy a nem romák jobban tudják használni a relációs szavakat. Kutatásom során azt mértem, mennyire ismerik a gyermekek a névutós szó szerkezeteket (pl.: asztal alatt, lapát mellett, stb.). Itt sok gyermek nem volt tisztában a hely-helyzet megadására szolgáló *posposition-nal* (die Postposition,-en, német kifejezés, jelentése: névutó), többnyire mutogatással pótolták eme hiányosságait. A nem romák között voltak olyanok, akik a névutók helyett a „jobbra-balra” helyhatározószavakat mondták. Összességében a roma szülők gyermekei közül 21-en, míg a nem roma szülők gyermekei közül 35-en találták el a megfelelő választ a vizsgálat során. A nem roma szülők gyermekei a képeken látható névutós szó szerkezeteket (előtte, mögötte, alatta, felette, mellette, között) helyesen tudták alkalmazni.

A 5. ábra pedig a szülők iskolai végzettségével arányosan mutatja meg a gyermekek relációs szavakkal kapcsolatos teljesítményét a szülők iskolai végzettségének összefüggésében százalékos eloszlásban.

14 Ronald Wardhaugh (1995): Szociolingvisztika. OSIRIS KIADÓ KFT, Budapest

5. ábra. A szülők iskolai végzettségének aránya a gyermekek relációs szavainak használatához képest.
Forrás: Godó Irén, 2016

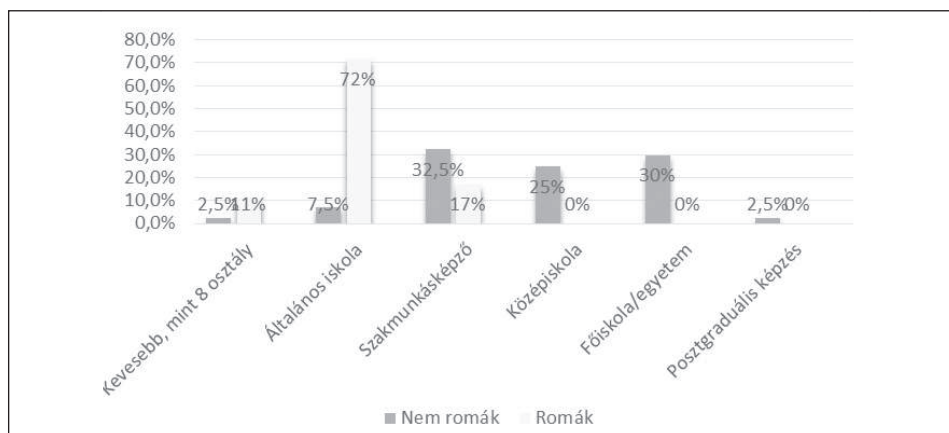
Ami a szülők iskolai végzettségét illeti, magas arányban voltak a roma szülők között olyanok, akik mindössze általános iskolát végeztek. Mint az ábra is mutatja, 72%-uk fejezte be a 8 osztályt, de találkoztam olyannal is, aki nem. A 6. ábra. Alapján képet kaphatunk arról, hogy a nem roma szülők magasabban kvalifikáltak, mint a romák.

2.5.2. A kérdőíves vizsgálatok eredménye

A SZÜLŐK ISKOLAI VÉGZETTSÉGE

A szülők iskolai végzettsége nem csupán arra mutat rá, mennyire van lehetőségük arra, hogy munkát találjanak, hanem arra is, hogy az oktatási intézményekkel és a gyermekükkel kapcsolatban milyen elvárásokat támasztanak¹⁵. Van olyan, aki csak annyit követel, amennyit ő is meg tudott csinálni, és akad olyan is, aki saját ki nem élt vágyai alapján szeretne gyermekének hivatást választani, mintegy a gyermek helyett. A szülők iskolai végzettségén kívül egyéb tényezők is hatással lehetnek a gyermek későbbi pályaválasztására, pl.: munkaerő-piaci kereslet, merre van a legközelebbi iskola, stb.

6. ábra. A szülők iskolai végzettsége. Forrás: Godó Irén, 2016

15 file:///C:/Users/krevi/Downloads/lmre_A_2002_03.pdf (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)

Az egyáltalán nem mindegy, hogy a szülő hány osztályt végzett, mert az írni és olvasni tudó szülő ha van rá lehetősége és le akar ülni, akkor le tud ülni a gyermeke mellé, amennyiben a gyermeke is akarja, képes segíteni neki a tanulásban, míg ezzel szemben az analfabéta szülők nem tudnak segíteni a gyermeknek az iskolával kapcsolatban, s így elképzelhető, hogy a gyermek nem jut annyi sikerélményhez, aminek okán pedig nem lesz motivált arra, hogy tanuljon. Mint kiderült, voltak olyan szülők, akik nem tudtak írni, olvasni, ők segítségével töltötték ki a kérdőívet. Nemesné Kis Szilvia szerint Magyarországon minden negyedik ember funkcionálisan analfabéta¹⁶.

Nemcsak a családok demográfiai adatai érdekeltek, hanem arra is kíváncsi voltam, hogyan élnek a családok. A megkérdezett szülők 50 %-a mondta azt, hogy hátrányos helyzetű családban él¹⁷. Ez az adat sajnos nagyon elkésérítő, mert tudjuk azt, hogy a hátrányos helyzetben élő családok gyermekei nem indulnak egyenlő eséllyel az életben. Ők azok, akiknek akár a megélhetés is küzdelmet jelenthet, s éppen e küzdelem miatt vannak hátrányban. Maslow szükséglethierarchiája alapján tudjuk, ha az alapvető fiziológiás szükségletek nem elégülnek ki, az önmegvalósítás felé vezető út akadályoztatva van¹⁸. Freud azt mondja, az élet végcélja a halál, melyet az ember késleltetni igyekszik az életösztöne segítségével, kerülő úton eljutva a halálhoz. Tehát az emberek többsége nem akar meghalni, fontos számára az életben maradás, amelyhez szüksége van ételre, itatra, lakhatásra, fűtésre, stb., tehát az alapvető szükségleteinek a kielégítésére, stb.¹⁹ Darwin úgy gondolja, hogy az emberi élet része a természetes szelekció, amelynek lényege az, hogy azok maradnak életben, akik erősebbek, akik életképesebbek.²⁰ Ha mindezt figyelembe vesszük, akkor megfogalmazódhat bennünk a kérdés, hogy vajon mekkora hátránnyal indulnak azok a gyermekek, akik hátrányos helyzetű családban nevelkednek? A társadalom veszélyeztetett csoportjai közé tartoznak a romák, az alacsonyabb iskolai végzettségűek, a fogyatékkal élők, stb. Ha valaki hátrányos helyzetű, roma, a szülei alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek, nehéz dolga van a társadalomba való sikeres beilleszkedés során. Kérdésként merül fel tehát az, hogy ebben az esetben vajon a társadalom mit tud kezdeni azzal a gyermekkel, aki pl.: óvoda vagy iskolai társához képest elmaradott (pl.: szocializációban, kognitív képességek terén, stb.)? Van, aki úgy gondolja, hogy a megoldás az integrált nevelés vagy oktatás²¹. Ez azért nehéz kérdés, mert az integrációs során jelentős szerepe van a hátránycsökkentésnek, hogy az adott egyén ne maradjon le társaihoz képest, hogy a csoport egésze megfelelő ütemben tudjon haladni. Habár hangsúlyos szerepe van a differenciálásnak az óvodában és az iskolában is, nem egyszerű egy-egy embernél a hátrányok csökkentését elérni, ugyanakkor a csoport fejlődését is egyaránt szavatolnia kell a pedagógusoknak. Szerencsére ma már vannak olyan programok, amelyek kifejezetten ezzel foglalkoznak,

16 <http://www.origo.hu/itthon/20120515-felnottek-akiket-az-otodikesek-is-lepipalnak-olvasasban-funkcionalis-analfabetak-illiteracio.html> (utolsó letöltés ideje: 2018. 03. 01.)

17 Az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet megállapításáról szóló 67/A §-t vettem irányadónak, amikor a hátrányos helyzetre kérdeztem rá. Forrás: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700031.TV (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)

18 Abraham Maslow: A lét pszichológiája felé (2016): Ursus Libris Kft, Budapest

19 Sigmund Freud: A halálösztön és az életösztönök (2014): Digi-Book Kiadó

20 Charles Darwin: A fajok eredete (2004): Neumann Kht, Budapest

21 <https://civilhetes.net/roma-integracio-kozos-felelosseg> (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)

igyekeznek elérni azt, hogy a gyermek vagy tanuló a társaival megfelelő ütemben tudjon haladni. Ilyen például az Arany János Tehetséggondozó Program, amelynek lényege többek között az, hogy a középiskolába való belépés előtt egy egyéves képzés során az oktatók megpróbálják kiegyenlíteni a hátránnyal érkezett tanulók tudását, mintegy fejlesztve őket, hogy aztán később társaikkal együtt el tudják sajátítani a tananyagot megfelelően, és mint azt korábban említettem, értsék a kidolgozott nyelvi kódot. Az általam meglátogatott óvodák közül voltak olyanok, amelyekben szegregáció érvényesült, mert a nem roma szülők többsége elvitte a gyermekét az óvodából, és így nagyobb részt romák maradtak.

A kutatás során az eredmények alapján elmondható, hogy a romák 90%-a, míg a nem romák 10%-a volt hátrányos helyzetű volt.

2.1.2. A beszédmérő vizsgálat

A következőkben azt vizsgáltam, hogy a gyermekek a beszédet mérő vizsgálat során miként teljesítenek.

4. táblázat. *Romák és nem romák beszédmérő vizsgálat során nyújtott teljesítménye.* Forrás: Godó Irén, 2016

1,00		Beszédmérő vizsgálat			Összesen
		2,00	3,00		
Roma-e	igen	13	21	2	36
	nem	3	21	16	40
Összesen		16	42	18	76

Kiderült, hogy a nem romák között többen voltak, akik jól teljesítettek. A teljesítés fokozatát a számok mérik, 1. gyengén, 2. közepesen, 3. jól teljesített. (ld. 8. táblázat) Ez az adat azért érdekes, mert a közepesen teljesítők körében ez az arány nem olyan jelentős, viszont a jól teljesítők között a nem romák jóval eredményesebben szerepeltek. A cigányok közül 2 ember volt, aki jól, míg a nem romák között nyolcszor annyian, 16-an teljesítettek jól. Nem kizárt, hogy ez az eredmény összefüggésben áll a korábban említettekkel, a cigányok hátrányos helyzetével. Nem tudhatjuk biztosan, hogy abban az esetben, ha a szociális különbség nem lenne, akkor milyen eredmény született volna a cigány és nem cigány gyermekek beszédvizsgálata során. A gyermekek eredményeit befolyásolják a család körülményei (szülők iskolai végzettsége, az, hogy a család hátrányos helyzetű-e, stb.).

Mint ahogyan a táblázat is mutatja, nemcsak az derült ki, hogy a nem cigányok jobban teljesítettek, hanem az is egyértelműen látszott, hogy a nem romák körében kevesebben voltak azok, akik alacsonyabb eredményt kaptak.

2.1.3. A kérdőíves vizsgálat eredménye

PROBLÉMÁK A GYERMEKEKNÉL

Szerettem volna megtudni, hogy a romák és nem romák körében mennyire jellemzőek a különféle zavarok (ezalatt gondolok a hallás-, látás- és beszéd- és egyéb zavarra, ill. kettő vagy több esetén halmozott előfordulására) a romák és a nem romák körében. A 9. táblázat megmutatja, kik azok, akik valamiféle zavarral (hallás-, látás- és beszéd- és

egyéb zavarra, ill. kettő vagy több esetén halmozott előfordulására) rendelkeztek. Mint azt láthatjuk, hogy a gyermekek 26,3 %-nak volt valamilyen problémája. Nincs nagy eltérés azonban aközött, hogy roma vagy nem roma-e a gyermek, ugyanis a táblázat azt mutatja, hogy a romák körében 9, míg a nem romák körében 11 főnek van valamilyen zavara (látás-, hallás-, beszéd vagy egyéb zavara, ill. halmozott zavara). Itt a cigány/roma és minta másik fele közt ebben nincs különbség.

5. táblázat. A gyermekek problémája az etnikum alapján. Forrás: Godó Irén, 2016

Van-e	Gyermekeknek van-e problémája		
	Igen	Nem	Összesen
Roma	9	27	36
Nem roma	11	29	40
Összesen	20	56	76

A GYERMEKEK FEJLESZTÉSE

Kutatásomban rákérdeztem a szülők olvasási szokásaira is. Kiderült a kutatásomból, hogy a roma szülők között kevesebben vannak, akik olvasással fejlesztik a gyermekük beszédét. A 10. táblázat mutatja az eredményeket. A roma szülők 17%-a fejlesztja a gyermeke beszédét olvasással, míg ez a nem roma szülők 53%-ra érvényes. Viszont a roma szülők 41%-a napi több, mint 4 órát beszélget a gyermekével, a nem roma szülőknél ez az idő kevesebb (30%). Ez talán annak is betudható, hogy többségben vannak a cigányok körében olyanok, akik általános iskolát vagy kevesebb, mint nyolc osztályt végeztek, illetve többen vannak azok, akik hátrányos helyzetűek.

6. táblázat. A roma és nem roma szülők gyermekeinek olvasással történő fejlesztése. Forrás: Godó Irén, 2016

igen	Olvasással		Összesen
	igen	nem	
Roma-e	6	30	36
	21	19	40
Összesen	27	49	76

Azok a szülők, akik olvasnak a gyermeküknek, növelik a gyermekük szókincsét, serkentik a fantáziájukat, és míg olvasnak, addig is foglalkoznak a gyermekkel.²² Habár a kutatás során azt az eredményt kaptam, hogy a roma szülők között kevesebben vannak, akik olvasással fejlesztik a gyermekük beszédét, azonban a kutatásomból az is kiderült, hogy a roma szülők között több olyan is van, aki napi több, mint négy órát kommunikál verbálisan a gyermekével (15 fő), míg a nem roma szülők között (12 fő van). Nem csupán ez árulkodik arról, hogy a roma szülők többet kommunikálnak a gyermekeikkel, hanem az is, hogy a nem romák körében többen vannak, akik csak napi 1-2 órát beszélgetnek a gyermekeikkel a vizsgált mintában. Ezt a 11. táblázat mutatja.

22 http://www.arkadia.pt.e.hu/magyar/cikkek/vojtek_gyerekregegy (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)

BESZÉLGETÉS

A KSH 2009-2010-es időpont statisztikájából kiderült, hogy a szülők általában gyermekekkel napi fél órát beszélgetnek, s napi mindössze 4 percet fordítanak egyéni családi tevékenységre. (12).

Ez az adat elég elszomorító, és ehhez képest a roma és nem roma családok a kutatásom során a mintában azt jelölték be, hogy többet beszélgetnek. Legalább napi 1 óra felett kommunikálnak a gyermekükkel.

7. táblázat. A roma és nem roma szülők gyermekeikkel való beszélgetésének ideje. Forrás: Godó Irén, 2016

1-2 óra		Hány órát beszélget			Összesen
		3-4 óra	4 fölött		
Roma-e	igen	8	13	15	36
	nem	12	16	12	40
Összesen		20	29	27	76

2.2. Következtetések

A roma gyermekek szókinccse, összefüggő beszéde, relációs szavak használata, szavak utánmondása gyengébb a nem roma gyermekeknél, s ez összefüggésben áll a gyermekek szüleinek iskolai végzettségével a vizsgált mintában. Minél alacsonyabb iskolai végzettségű egy szülő, annál kevésbé teljesített jól a gyermeke a beszédet mérő vizsgálat során a kutatott mintában. A kutatásból kiderült, hogy a cigány gyermekek nem beszélnek a cigány nyelvet.

A hipotéziseim igazolódtak, ugyanis a roma és nem roma gyermekek beszédfejlődése valóban eltérést mutatott a kutatott mintában. Kiderült, hogy a nem roma gyermekek jobban teljesítettek a beszédet mérő vizsgálat során. Nagyon sok feltétel nem azonos a romáknál és a nem romáknál (szülők iskolai végzettsége, szülők nyelvismerete, a szülők olvasási szokásai, stb.), és ezek a különbségek befolyással lehetnek a gyermek beszédképességére, ill. a személyiségére, ha figyelembe vesszük, hogy a nyelv a társas kapcsolatok és az önkifejezés szempontjából fontos²³.

Az is igazolást nyert, hogy a beszédfejlődés szempontjából a családi háttér az elsődlegesen meghatározó. Ez azért igaz, mert a családban kimutatott eredmények egyértelművé teszik számunkra, hogy rengeteg olyan családon belüli tényező van, mely szoros összefüggésben áll a gyermek beszédfejlődésével, méghozzá olyannyira szoros összefüggésben áll, hogy a relációs szavak vizsgálata során egyenes arányosság volt kimutatható a szülők iskolai végzettsége és a gyermekek teljesítménye között. Ebből az látható, hogy a kevésbé kvalifikált szülők esetében a gyermekek gyengébben teljesítettek a vizsgálat során. Továbbá kiderült az is, hogy a vizsgált mintában a roma szülők esetén az alacsonyabb iskolai végzettség volt jellemző. Tehát a szülők iskolai végzettsége a mintában valóban befolyásolhatta a gyermekek beszédfejlődését. Ez az eredmény a hipotézisem szempontjából fontos, ugyanis így az derült ki, hogy az óvodáskorú gyermekek beszédfejlődése sok esetben nem azonos a roma és nem roma gyermekeknél.

Az óvodás korú gyermekek a Dyslexia Prevenció vizsgálatban nyújtott teljesítménye

23 Ronald Wardhaugh (1995): Szociolingvisztika, OSIRIS KIADÓ KFT, Budapest

össességében véve azt igazolta, hogy a roma gyermekek rosszabbul teljesítettek a vizsgálat során, mint a nem romák. A teljesítményüket azonban sok minden befolyásolta. Igyekeztem figyelembe venni azokat a kapott eredményeket, amelyekben a család demográfiai adatait mérten fel, illetve azokat tényezőket, melyek véleményem szerint a kutatásom eredményeit befolyásolhatták (pl.: szülők nyelvismerete, nyelvhasználata, stb.) Kiderült az, hogy a roma gyermekek egy nyelvet beszélnek, a magyart. Ez összefüggésben állhat azzal, hogy a roma szülők többsége egy nyelvet beszél. Amelyik roma szülő több nyelvet beszél, a kutatásból kiderül, hogy az a szülő az óvodás korú roma gyermekének egyelőre nem adja tovább a további nyelv(ek) ismeretét, ugyanis egyik cigány gyermek sem beszélt két nyelvet. A nem roma szülők fele kettő vagy több nyelvet beszél, ám ez nem hat jelentős mértékben a nem roma gyermekek nyelvismeretére, ugyanis csupán 2,5 %-uk beszél két nyelvet (jellemzően angol, német). Míg azon roma szülők, akik egynél (a magyarnál) több nyelvet beszélnek, gyermekeik csupán egy nyelvet (a magyart beszélnek), addig a nem roma szülők idegen nyelv ismerete a kutatásban lévő nem cigány gyermekek 2,5 %-ára olyannyira hatott, hogy ők már a magyar nyelven kívül egy másik nyelvet is beszélnek (jellemzően angolul, németül).

A nem roma szülők a magyar mellett angolt, németet, románt és olaszt beszéltek, a gyermekek pedig a magyar mellett az angolt. Magyarországon ahhoz, hogy valaki diplomát szerezhessen, szüksége van a nyelvismeretre²⁴. A gimnáziumban és a szakközépiskolákban is lényeges az, hogy legalább egy nyelvet tanuljon a diák. Azok, akik beszélnek a cigány nyelv valamelyik formáját, szerencsések, ha nyelvvizsgát tudnak belőle tenni, s ha azt a nyelvvizsgát elfogadják, ám nagyon vannak, akik el sem tudják jutni a felsőoktatásig.²⁵

Össességében véve a kutatásom azt mutatta ki, hogy a roma és nem roma családok közötti eltérések, pl.: szülők iskolai végzettsége, nyelvismeret, stb. a roma és nem roma gyermekek beszédfejlődésén is megmutatkoznak. A kevésbé kvalifikált roma és nem roma szülők gyermekei rosszabbul teljesítettek. Azok a szülők, akik kevésbé iskolázottak, nem olvasnak a gyermekeiknek, nem segítik elő a gyermekek szókincsének a bővülését, az önkifejezésük gazdagodását, ill. a kreatív fantáziát sem. A kutatás azt igazolta, hogy a kutatott mintában a cigányok körében jellemzőbb az alacsonyabb iskolai végzettség, mint a nem cigány családoknál. Első hipotézisünk, miszerint a romák és nem romák beszédfejlődése eltérő, beigazolódott kutatásom során a vizsgált mintára vetítve. Ez főként a második hipotézisen alapszik, mert mint láthattuk, a szülők iskolai végzettsége rendkívül domináló tényezőként hat a gyermek beszédfejlődésére²⁶. A harmadik a család kitüntetett szerepét hivatott figyelembe venni, ami úgy véljük, hogy – tekintve a szülő iskolai végzettségét, és a hátrányos helyzetből fakadó egyéb tényezőket (pl.: olvasottság hiánya) – mindenképp fontos és nem elhanyagolható körülmény a kutatás tekintetében. A nyelv és beszéd kettőssége, a szülői minta átvéte-

24 https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100204.TV (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)

25 http://real.mtak.hu/48999/7/3_PDFsam_TAMOP_BTK_BMK_2.pdf (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)

26 Kertesi Gábor és Kézdi Gábor Az óvodáztatás hatása a tanulói kompetenciákra és az óvodai el látottság Magyarországon (1986–2005), Zárótanulmányban is olvashatunk erről, illetve több kutatás is bizonyítja, hogy a szülők iskolai végzettsége és a gyermekek életpályája között is szoros összefüggés mutatható ki (pl.: a 2014-es Eurostudent V. felsőoktatási kutatási-program vizsgálataiból is látszik)

le, a beszéd minősége, a mondatok szerkesztettsége (tagolt, tagolatlan) mind-mind befolyással van a beszédfejlődésre. Basil Bernstein is foglalkozott a kérdéssel, ő is a társadalmi helyzetet vette alapul a nyelvhasználat kapcsán, s úgy vélte a különböző társadalmi helyzetben lévők más, azaz korlátozott nyelvi kódot használnak, ezalatt érti a mondatok felépítettségét, a logikai struktúra meglétét a beszédben, avagy az érzelm dominanciája uralja-e a nyelvhasználatot is, stb. Úgy vélem Bernstein elméletét is érdemes ide kapcsolni, mely jól tükrözi az összefüggéseket a társadalmi státusz és a nyelvhasználat összefüggésében. Saphir és Worf hipotézisét is érdemes megemlíteni, amely arról szól, hogy az anyanyelv meghatározza, hogy milyenné válik a gondolkodásunk²⁷. E szerint tehát a különböző anyanyelvűeknek eltérő a gondolkodása.

Összegzés

Összegzésképp elmondhatjuk, hogy a kora gyermekkor nemcsak a beszédfejlődés, de a szociális szokások, a személyiség- és a képességfejlődés szempontjából is meghatározó²⁸. A családi mellett az óvodai szocializáció hatással van a gyermek iskolai szocializációjára, majd pedig a felnőtt életére is.²⁹ A beszédben megnyilvánuló kulturális szokásokra tekintettel kell lenni, mivel a gyermekek nem azonos helyzetből érkeznek be az óvodába, így az óvodapedagógusnak az anyanyelvi nevelés szempontjából is figyelniük kell erre, sokszor pedig hátrányt/hátrányokat is kell kompenzálnia. Ez azért fontos, mert a romák és nem romák közötti különbséget nemcsak etnikai, de akár képességfejlődési különbségként is értelmezhetik az emberek, mintegy gyengébbnek titulálva minden romát. Ennek veszélye a diszkrimináció, hiszen nem jó, ha a cigányokat úgy azonosítják be, mint akik gyengébbek, s a kulturális szokások, etnikai különbségek helyett képességeik szempontjából próbálják meg értelmezni a másságukat. Nem az a cigány, aki gyengébben teljesít, de vannak olyan romák és nem romák is, akik gyengébben teljesítenek. A kapott kutatási eredményekből kiderül az, hogy nemcsak a romák között voltak olyanok, akik gyengébben teljesítettek a beszédet mérő vizsgálat során.

A szülőkkal való jó viszony ápolása azért is lényeges, hogy az óvodapedagógus meglássa azt a mintát (akár beszéd-, akár viselkedésmintát, stb.), amelyet kap a gyermek, s a szülővel a gyermek érdekében együtt tudjon működni. Az emberek többféle módon fejezik ki önmagukat, és a gyermekeknél a metakommunikáció mellett a verbális kommunikáció is lényeges. A kutatásban azért fókuszáltunk a verbális kommunikációra, mert az számomra könnyebben mérhető, hiszen a metakommunikáció során, amikor a személyiség még fejlődésben van, nehezebb dolgom lett volna. A verbális- és a metakommunikáció szorosan összekapcsolódik egymással³⁰. A szocializáció fontos része a

27 <http://www.cogsci.bme.hu/~ifekete/nyelvirelat.pdf> (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)

28 Tunstall (1994) úgy gondolja, hogy a pozitív szülő-gyermek viszony, az apa és az anya szociális kompetenciája, a szülők szociális kapcsolatának a rendszere, a pozitív modellnyújtás és az elfogadó, segítő, támogató szülői attitűd segíti elő legjobban a szociális kompetencia fejlődését.

29 Gósy Mária (2000): A hallástól a tanulásig, NIKOL Kft, Budapest

30 Dankó Ervinné (2000): Nyelvi- kommunikációs nevelés az óvodában Bp. OKKER Oktatási és Kiadói Kft.

beszédpercepció és a beszédprodukciónak³¹, s tudnunk kell azt, hogy a gyermekek között ez hogyan működik, hiszen ha a dolgok mögé látunk, sokkal hatékonyabb nevelői munkát végezhetünk. Nem véletlenül van nehezebb dolga a társadalmi integráció során annak, akinek beszédzavarral rendelkezik. Célunk az, hogy minél nagyobb hangsúlyt fektessünk a romák és nem romák közötti beszélgetésre, interakcióra, megelőzve ezzel a diszkriminációt, vagy akár azt, hogy valamelyik gyermeknek magatartászavara (nem mer másokkal interakciót kezdeményezni, stb.) vagy beszédzavara (pl.: mutizmus vagy szelektív mutizmus, dadogás, stb.) alakuljon ki azért, mert nem értik meg őt nem cigány társai, kiközösítik pl.: amiatt, hogy kevésbé választékos a nyelvhasználata, stb., s ez további problémákat vonzzon maga után.

Tehát a dolgozat több okból kifolyólag is hasznos, egyrészt azért, mert a romák és nem romák közötti megértést serkenti, hiszen az emberek megismerhetik a cigányok beszédére jellemző tulajdonságokat, természetesen azt is, hogy milyen dolgok állnak a gyengébb beszédfejlődés hátterében, másrészt pedig azért, mert a társadalmat érzékenyíti a cigányok felé, ezzel is megelőzve az előítéleteket, sztereotípiákat. A romákról alkotott kép sok esetben sarkalatos³². Az lenne fontos, hogy a dolgok mögé látva minél letisztultabb képet kaphassunk a magyarországi cigányok és nem cigányok helyzetéről. Lényegében véve a kutatás célja az, hogy a romák és nem romák közötti feszültséget oldja. Úgy vélem, fontos, hogy ezt a fajta általánosítást meggátoljuk, mert ezek legtöbbször megalapozatlanok, és nincs mögöttük kritikus megközelítés, mindössze egy-egy nézőpontot tükröznek, s azt is igen kiélezetten. Az óvoda egy olyan közeg, mely egyúttal találkozási pontja lehet a roma és nem roma óvodásoknak, s éppen ezért van fontos szerepe, mert itt lehetőség nyílik a társas interakcióra, amelynek pedig a megfelelő kommunikáció alapvető feltétele. Az óvoda céljai között kiemelten hangsúlyos, hogy a nevelés mellett hátránycsökkentő szerepet töltsön be, s ezt figyelembe véve készült el a dolgozatom is. Szeretném megvilágítani a roma és nem roma gyermekek beszédfejlődésén keresztül, hogy milyen hátrányokkal találkozhatunk az óvodában, s ezt nem érdemes figyelmen kívül hagyni, már csak azért sem, mert az óvoda egyúttal az iskolára készít fel/elő. Sajnos, köztudott, hogy az oktatási intézményekben a legnagyobb a lemorzsolódás veszélye³³, s ha nem tanulnak tovább a romák, akkor ez megnehezíti a társadalomba való beilleszkedést is. Az iskolázottság sok esetben megalapozza a társadalomban elfoglalt státuszt, pozíciót is.

A dolgozatomban az óvoda mellett számos olyan tényezőt sorolok fel, mely a beszédfejlődést akadályozza, korlátozza. Ha ezekre a tényezőkre nem figyelünk oda kellően, az a sikertelen beszédfejlődést vonhatja maga után, és ez hatással lehet a társas kapcsolatokra, és a szocializációra is. Úgy vélem, hogy megfelelő körültekintéssel, odafigyeléssel és a dolgok mögé rejlő látásmóddal sokat tehetünk annak érdekében, hogy a gyermekek hatékonyabban kommunikáljanak a mindennapokban. Mivel sok dolog összefüggésben áll egymással, ezért fontos, hogy foglalkozunk a felmerülő problémákkal és igyekezzünk hatékonyan tenni ellenük. Nemzetiségi óvodapedagógusként

31 Gósy Mária (2000): A hallástól a tanulásig, NIKOL Kft, Budapest

32 A gyűlöletbeszéd korlátozása Magyarországon (szerk. Koltai András). Egy 2008-as magyarországi reprezentatív felmérés kimutatta, hogy az emberek 91%-a szerint létezik cigánybűnözés Magyarországon.

33 <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00075/2003-10-ta-Babusik-Kesoi.html> (utolsó letöltés: 2018. 02. 25.)

főbb célom ez is, hogy minél inkább kiegyenlítjük az esélyeket azáltal, hogy csökkentjük a meglévő hátrányokat. A dolgozatom is ezt a célt szolgálja, hogy vegyünk észre és foglalkozzunk a kérdéskörrel már egészen kisgyermekkortól kezdődően. További kutatást tervezek, hogy minél többet tudjak meg a romák és nem romák közötti különbségekről.

Felhasznált irodalom

- Abraham Maslow: A lét pszichológiája felé (2016): Ursus Libris Kft, Budapest
 Babusik Ferenc (2002, szerk.): A romák esélyei Magyarországon. Kávé Kiadó, Delphoi Consulting
 Charles Darwin: A fajok eredete (2004): Neumann Kht, Budapest
 Dankó Ervinné (2000): Nyelvi- kommunikációs nevelés az óvodában, OKKER Oktatási és Kiadói Kft, Budapest
 Gósy Mária (2000): A hallástól a tanuláshoz, NIKOL Kft, Budapest
 Kertesi Gábor és Kézdi Gábor Az óvodáztatás hatása a tanulói kompetenciákra és az óvodai ellátottságra Magyarországon (1986–2005), Zárótanulmány
 Lengyel Zsolt (1997): Bevezetés a pszicholingvisztikába. Veszprémi Egyetem, Veszprém
 Nahalka István és Torgyik Judit (2004, szerk.): Megközelítések Roma Gyermek nevelésének egyes kérdései. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest
 Réger Zita (1990): Utak a nyelvhez Bp. Akadémiai Kiadó, Budapest
 Ronald Wardhaugh (1995): Szociolingvisztika. OSIRIS KIADÓ KFT, Budapest
 Sigmund Freud: A halálösztön és az életösztönök (2014): Digi-Book Kiadó
 Szabóné Kármán Judit (2016): A magyarországi cigányság I. Semmelweis Kiadó, Budapest
 Zrinszky László: Nevelélmélet (2002): Pedagógus Könyvek, Műszaki Könyvkiadó, Budapest

Internetes források

- http://real.mtak.hu/61314/1/EPA00011_iskolakultura_2000_08_069-082.pdf (utolsó letöltés: 2018. 02. 25.)
<http://mek.oszk.hu/01300/01300/html/> (utolsó letöltés ideje: 2018. 02. 25.)
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2011.pdf> (utolsó letöltés ideje: 2018. 02. 25.)
<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00075/2003-10-ta-Babusik-Kesoi.html> (utolsó letöltés: 2018. 02. 25.)
http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/tanulmanyok_a_cigany_sag_helyzetpages/019_a_cigany_es_a_beasnyelv_magyarorszagon.htm (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)
http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_19_2011.pdf (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)
<http://www.origo.hu/itthon/20120515-felnottek-akiket-az-otodikesek-is-lepipalnak-olvasasban-funkcionalis-analfabetak-illiteracio.html> (utolsó letöltés ideje: 2018. 03. 01.)

ROMOLÓGIA

- https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700031.TV (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)
- <https://civilhetes.net/roma-integracio-kozos-felelosseg> (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)
- http://www.arkadia.pt.e.hu/magyar/cikkek/vojtek_gyerekregeny (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)
- http://real.mtak.hu/48999/7/3_PDFsam_TAMOP_BTK_BMK_2.pdf (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)
- <http://www.cogsci.bme.hu/~ifekete/nyelvirelat.pdf> (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)
- https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100204.TV (utolsó letöltés: 2018. 03. 01.)
- http://folyoiratok.ofi.hu/sites/default/files/article_attachments/upsz_2010_8-9_10.pdf (utolsó letöltés: 2018. 03. 05.)